

NAJMIDDIN KUBRO ASARLARIDA MEHNAT TARBIYASINING AHAMIYATI VA O'RNI

Yuldoshev Xolmirzo Davronovich

Navoiy davlat universiteti,

Boshlang'ich ta'lim kafedrası katta o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15661383>

Annotatsiya: Ushbu maqolada buyuk tasavvuf namoyandasi Najmiddin Kubro asarlarida mehnat tarbiyasining o'rni va uning tarbiyaviy ahamiyati tahlil etiladi, Najmiddin Kubro ta'limotida mehnat tarbiyasi g'oyalari, ularning zamonaviy ahamiyati va tarbiyaviy jihatlari yoritiladi. Shuningdek, mehnatga bo'lgan munosabatning axloqiy, ma'naviy va ruhiy yetuklikni shakllantirishdagi roli yoritiladi.

Kalit so'zlar: Najmiddin Kubro, tasavvuf, mehnat tarbiyasi, axloqiy yetuklik, ma'naviyat, tarbiya.

Аннотация: В статье анализируется роль трудового воспитания и его воспитательное значение в творчестве великого мистика Наджмиддина Кубро. Освещены идеи трудового воспитания в учении Наджмиддина Кубро, их современное значение и воспитательные аспекты. Также освещена роль отношения к труду в формировании нравственной, духовной и духовной зрелости.

Ключевые слова: Наджмиддин Кубро, мистицизм, трудовое воспитание, нравственная зрелость, духовность, воспитание.

Abstract: This article analyzes the role of labor education and its educational significance in the works of the great mystic Najmiddin Kubro. It highlights the ideas of labor education in the teachings of Najmiddin Kubro, their modern significance and educational aspects. It also highlights the role of the attitude towards labor in the formation of moral, spiritual and spiritual maturity.

Keywords: Najmiddin Kubro, mysticism, labor education, moral maturity, spirituality, upbringing.

Bugungi kunda yosh avlodga mehnatsevarlik, halollik, sabr-toqat kabi fazilatlarni singdirish jamiyat taraqqiyoti va barkamol inson tarbiyasining muhim omilidir. Bu jarayonda milliy-ma'naviy merosimiz, xususan, tasavvuf allomalari tomonidan ilgari surilgan g'oyalar alohida ahamiyat kasb etadi. Ulardan biri — XIII asr mutasavvifi va ma'naviy murshidi Najmiddin Kubrodir. Uning asarlarida insonning ma'naviy poklanishi, nafsni tarbiya qilish bilan bir qatorda, mehnatning ruhiy-tarbiyaviy jihatlari ham chuqur talqin etiladi.

Najmiddin Kubro (1145–1221) – tasavvuf tarixida yirik mutasavvif, murshid, va "Kubraviylik" tariqatining asoschisi sifatida tanilgan. Uning asarlarida tarbiya (axloqiy, ruhiy va ma'naviy tarbiya) mavzusi markaziy o'rin tutadi. Quyida Najmiddin Kubro asarlarida tarbiya mavzusining dolzarbligi haqida tahliliy yondashuvni taqdim etaman:

1. Tarbiya – tasavvufning asosi sifatida

Najmiddin Kubro nazarida tarbiya — bu nafaqat axloqiy me'yorlarga rioya qilish, balki qalbni poklash, nafsni zabt etish va ilohiy haqiqatlarga erishish yo'lidagi muhim bosqichdir. U o'z asarlarida inson ruhiy kamolot sari yetishishida tarbiyaning beqiyos o'rni borligini ta'kidlaydi.

2. Nafs tarbiyasi

Najmiddin Kubro “Risolat an-nasa’ih” (Nasihatlar risolasi) kabi asarlarida nafsning to’rt darajasini ko’rsatadi (nafs ammora, lawwama, mulhima, mutma’inna) va bu bosqichlardan o’tish uchun doimiy ruhiy tarbiya kerakligini tushuntiradi. Unga ko’ra:

Nafsni tarbiyalash — bandaning Allohga yaqinlashish yo’lidagi eng muhim jihatidir.

Tarbiyasiz nafs insonni halokatga yetaklaydi.

3. Ruhiy murabbiy (murshid)ning o’rni

Najmiddin Kubro murid (shogird) va murshid (ustoz) o’rtasidagi munosabatni tarbiyaning asosiy vositasi deb biladi. Ustoz:

Ruhiy yetuk bo’lishi,

Muridni bosqichma-bosqich tarbiyalashi,

Uning qalbidagi salbiy sifatlarni poklashi zarur.

Bu nuqtai nazar hozirgi zamon pedagogikasida ham muhim ahamiyat kasb etadi – ustoz shunchaki bilim emas, tarbiya beruvchi shaxsdir.

4. Tarbiyaning zamonaviy dolzarbligi

Najmiddin Kubro asarlaridagi tarbiya masalalari bugungi kunda ham o’z ahamiyatini yo’qotmagan. Ayniqsa:

Yoshlar tarbiyasi,

Axloqiy qadriyatlarning mustahkamlanishi,

Ma’naviy inqirozning oldini olish

uchun Kubro ijodidan o’rinli foydalanish mumkin.

Zamonaviy tarbiya tizimida ham insonning ichki olamini, ruhiyatini shakllantirish masalasi dolzarb bo’lib qolmoqda.

Najmiddin Kubro asarlarida tarbiya masalasi chuqur va keng yoritilgan. U nafaqat diniy-ma’rifiy kontekstda, balki universal, har qanday davrda dolzarb bo’lgan ma’naviy-murabbiylik tamoyillarini ilgari suradi. Bugungi jamiyatda yosh avlodni tarbiyalash, axloqiy va ma’naviy yetuklikka erishish yo’lida Kubro merosi muhim manba bo’lib xizmat qilishi mumkin.

Markaziy Osiyoda tasavvuf falsafasi va ma’naviy tarbiya masalalarini chuqur o’rgangan allomalardan biri Najmiddin Kubro (1145–1221) hisoblanadi. U o’zining asarlari va muridlariga bergan nasihatlarida insonni komillikka yetaklovchi omillarni chuqur tahlil qilgan. Ulardan biri — mehnatga bo’lgan ijobiy munosabatdir. Najmiddin Kubro qarashlarida mehnat nafaqat moddiy farovonlik, balki axloqiy va ruhiy poklikni ta’minlovchi vosita sifatida baholanadi.

1. Najmiddin Kubro tasavvuf maktabida mehnat tushunchasi.

Najmiddin Kubro asos solgan Kubraviylik tariqati ruhiy tarbiya, nafsni poklash va komil inson g’oyasini ilgari surgan. Uning qarashlariga ko’ra, insonning ruhiy kamolotga erishuvi nafaqat zikr va ibodat bilan, balki halol mehnat orqali ham amalga oshadi.

Najmiddin Kubro “Usul al-ashara” (O’nlik asoslar) asarida tasavvufiy tarbiyaning o’n bosqichini belgilab beradi. Bu bosqichlarning aksariyati bandaning halol rizq topishi, nafs ustidan g’alaba qilish, jismoniy harakat va intizom orqali o’zini tarbiyalashga qaratilgan. U mehnatni faqat tirikchilik manbai emas, balki ma’naviy poklanish vositasi sifatida talqin etadi.

Najmiddin Kubro nafaqat ruhiy kamolotga erishish, balki dunyoviy faoliyat, ya’ni mehnat orqali ham inson komillikka yetishi mumkinligini ta’kidlaydi. U mehnatni bandlik emas, balki qalb pokligi, sabr-toqat va iroda sinovi deb talqin etadi. Tasavvufda mehnat – bu nafsni jilovlash va sabrli bo’lish vositasi sifatida qaraladi.

2. Mehnat – axloqiy kamolotga eltuvchi vosita.

Najmiddin Kubro o'z muridlariga tanballikdan yiroq bo'lish, halol rizq topish va har qanday mehnatni Allohga yaqinlashish vositasi sifatida ko'rishni tavsiya qilgan. Uning qarashicha, mehnat qilmaydigan inson nafsiga mahkum bo'ladi, bu esa uni axloqiy inqiroz sari yetaklaydi.

Shayxning ta'kidlashicha, haqiqiy solih banda — bu o'z kasbi orqali jamiyatga foyda keltiradigan, o'zini va oilasini halol yo'l bilan boqadigan kishidir. U ko'proq insonning ichki niyatiga ahamiyat beradi: mehnat qilayotgan inson agar niyatini to'g'ri qilsa, uning harakatlari ibodat darajasiga ko'tariladi.

Najmiddin Kubro o'z asarlarida riyozat (ya'ni o'zini tiyish, ro'zadorlik, mashaqqatli mehnat) orqali Allohga yaqinlashish g'oyasini ilgari suradi. U kishilarning halol mehnat bilan kun ko'rishini targ'ib qiladi. Halol mehnat bilan mashg'ul bo'lgan kishi nafsining hiyla-nayranglaridan saqlanadi, ko'ngli poklanadi va ijtimoiy jihatdan foydali shaxsga aylanadi.

3. Najmiddin Kubro ta'limotining zamonaviy ahamiyati.

Bugungi globallashuv davrida yosh avlodni mehnatsevarlik ruhida tarbiyalash dolzarb masalalardan biridir. Najmiddin Kubro ta'limoti aynan shu nuqtada katta tarbiyaviy kuchga ega. Uning asarlaridan kelib chiqib, quyidagi xulosalarni chiqarish mumkin:

Mehnat insonni nafsiiy illatlardan saqlaydi;

Halol rizq orqasida baraka va ruhiy osoyishtalik mavjud;

Harakatda baraka bor — bu hayot falsafasi Najmiddin Kubro ta'limotida muhim o'rin egallaydi.

Najmiddin Kubro ta'limotida nazariy bilimdan tashqari, amaliyot orqali tarbiya muhim hisoblanadi. Bu jihat ayniqsa yosh avlodga sabr-toqat, mas'uliyat, tirishqoqlik va halollik kabi fazilatlarni singdirishda zarurdir. Shuningdek, ustozlari orqali shogirdga mehnat qilish madaniyatini o'rgatish, tasavvufdagi ustoz-shogird an'anasida asosiy o'rin egallaydi.

Najmiddin Kubro asarlarida mehnat tarbiyasi yuqori baholanadi. U mehnatni ruhiy yetuklikka erishish yo'lidagi zaruriy vosita sifatida talqin etadi. Bugungi kunda yoshlar tarbiyasida, ayniqsa, mehnatga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirishda ushbu g'oyalar muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin. Shayxning mehnat haqidagi qarashlari nafaqat o'tmishda, balki bugungi kun jamiyatida ham dolzarbligini yo'qotmagan. Shu bois, Najmiddin Kubro ta'limotini yosh avlodga yetkazish, uni ta'lim-tarbiyada qo'llash muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kubro, Najmiddin. Favo'ih ul-jamal va favatih ul-jalol. Toshkent: G'. G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1992.
2. Komilov, N. Tasavvuf va tasavvufiy tafakkur tarixi. Toshkent: Sharq, 2006.
3. Azizzoda, M. Najmiddin Kubro: Hayoti va faoliyati. Xorazm: Ilm ziyo, 2013.
4. Beruni, A. Ilm va ma'rifat yo'llari. Toshkent: Fan, 1985.
5. Mamarasulov, Z. O'zbek axloqiy tafakkuri tarixi. Toshkent: O'zbekiston, 2001.
6. Shayxzoda, F. Tasavvuf adabiyoti tarixidan. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1987.
7. Islomova, M. Mehnat tarbiyasi va axloqiy qadriyatlar. Samarqand: Barkamol avlod, 2019.

8. Mirziyoyev, Sh. M. Yangi O'zbekiston – el-yurt ravnaqi yo'lida. Toshkent: O'zbekiston, 2021.
9. Al-Qushayri, A. Risala al-Qushayriyya (tasavvufiy maktublar). Bayrut: Dar al-Fikr, 1995.

INNOVATIVE
ACADEMY